МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ПРОВЕДЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Дасюк Віктор Володимирович
доктор філософії, асистент
Кафедра приватного та публічного права
Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Анотація

В роботі досліджено правовий статус Міністерства юстиції України як основного суб'єкта проведення обов'язкової антикорупційної експертизи. Охарактеризовано обсяг та особливості повноважень Мін'юсту у сфері антикорупційної експертизи. Виявлено прогалини у законодавчому закріпленні антикорупційних повноважень Мін'юсту та запропоновано напрями їх усунення.

Ключові слова

антикорупційна експертиза, запобігання корупції, превентивний захід, публічне адміністрування, антикорупційна діяльність.

Вступ

Ефективність антикорупційної експертизи значною мірою залежить від чіткості правового статусу її суб'єктів, визначеності їх компетенції, прав та обов'язків [1, с. 95]. Міністерство юстиції України є ключовим суб'єктом обов'язкової антикорупційної експертизи, через який проходить значна частина нормативно-правових актів органів виконавчої влади.

Водночас аналіз чинного законодавства виявляє певну неузгодженість між повноваженнями Мін'юсту у сфері антикорупційної експертизи, визначеними різними нормативно-правовими актами, що ускладнює практику правозастосування.

Мета та задачі дослідження

Мета дослідження — проаналізувати правовий статус Міністерства юстиції України як суб'єкта проведення антикорупційної експертизи та виявити напрями удосконалення його законодавчого закріплення. Задачі — визначити обсяг повноважень Мін'юсту, встановити особливості обов'язкової антикорупційної експертизи, виявити прогалини законодавства, запропонувати шляхи їх усунення.

Результати дослідження та їх обговорення

Міністерство юстиції України здійснює обов'язкову антикорупційну експертизу проєктів нормативно-правових актів, що подаються на розгляд Кабінету Міністрів України, та чинних нормативно-правових актів, що підлягають державній реєстрації. Мін'юст є ключовим експертним суб'єктом у системі антикорупційної експертизи [2].

Методологія проведення антикорупційної експертизи Мін'юсту затверджена наказом від 24 квітня 2017 року № 1395/5 [3] і визначає порядок виявлення корупціогенних факторів, систему індикаторів корупціогенності, а також рекомендації щодо усунення виявлених недоліків.

Водночас чинна нормативна база містить прогалину: у Положенні про Міністерство юстиції України відсутня пряма норма про те, що Мін'юст здійснює антикорупційну експертизу нормативно-правових актів. Це знижує правову визначеність у питанні антикорупційних повноважень цього органу. Для усунення зазначеної прогалини доцільно передбачити у Положенні про Міністерство юстиції України відповідне повноваження.

Правовий статус Міністерства юстиції України як суб'єкта антикорупційної експертизи визначається Законом України «Про запобігання корупції», Порядком проведення антикорупційної експертизи, затвердженим Мін'юстом, та Методологією проведення антикорупційної експертизи Мін'юсту від 24 квітня 2017 року № 1395/5 [3]. Мін'юст здійснює обов'язкову антикорупційну експертизу проєктів нормативно-правових актів, що подаються на розгляд Кабінету Міністрів України, та чинних нормативно-правових актів відповідно до щорічного плану, що затверджується до 31 грудня.

Обов'язкова антикорупційна експертиза проєктів нормативно-правових актів Мін'юстом здійснюється як складова частина правової експертизи: результати проведення антикорупційної експертизи проєкту нормативно-правового акта відображаються у загальному висновку Мін'юсту за результатами правової експертизи, в якому робиться загальний висновок щодо наявності корупціогенних факторів та надаються пропозиції щодо можливих шляхів доопрацювання проєкту нормативно-правового акта у разі їх виявлення [2]. Такий підхід забезпечує комплексну перевірку нормативно-правових актів одночасно на відповідність законодавству та на наявність корупціогенних факторів.

Антикорупційна експертиза чинних нормативно-правових актів Мін'юстом проводиться згідно зі щорічним планом. За результатами такої експертизи Мін'юст готує висновок та надсилає його на розгляд Кабінету Міністрів України [2]. Слід зазначити, що Мін'юст також здійснює антикорупційну експертизу нормативно-правових актів державних органів, що підлягають державній реєстрації, безпосередньо під час їх реєстрації структурними підрозділами апарату та територіальних органів. Результати такої антикорупційної експертизи протягом десяти календарних днів оприлюднюються на офіційному веб-сайті Мін'юсту.

Методологія проведення антикорупційної експертизи Мін'юсту від 24 квітня 2017 року № 1395/5 є основним інструментальним документом, що регламентує порядок виявлення корупціогенних факторів [3]. Вона визначає типові види корупціогенних факторів, критерії та способи їх оцінки, а також способи усунення. Методологія встановлює систему індикаторів корупціогенності — ознак нормативно-правового припису, що можуть свідчити про наявність у нормативно-правовому акті або проєкті корупціогенних факторів.

Практика проведення антикорупційної експертизи Мін'юстом свідчить про її значну ефективність. За наявними даними, корупціогенні фактори виявляються приблизно у кожному сьомому нормативно-правовому акті, що надходить на

розгляд. Найбільш поширеними корупціогенними факторами є неналежне визначення функцій, прав та обов'язків органів державної влади (дискреція), що може призводити до невиправданого розширення дискреційних повноважень, а також відсутність чітких адміністративних процедур [4]. Ці дані підтверджують необхідність збереження та посилення ролі Мін'юсту як ключового суб'єкта антикорупційної експертизи.

Виявлена прогалина у Положенні про Міністерство юстиції України щодо відсутності прямого закріплення повноважень Мін'юсту у сфері антикорупційної експертизи є суттєвою, оскільки знижує правову визначеність у питанні антикорупційних функцій цього органу. Незважаючи на те, що відповідні повноваження закріплені у спеціальному Законі України «Про запобігання корупції», їх відображення у Положенні є важливим, оскільки саме цей документ є основним установчим актом, що визначає компетенцію Мін'юсту. В.М. Гаращук та А.О. Мухатаєв наголошують на важливості чіткого нормативного закріплення антикорупційних повноважень органів виконавчої влади для ефективності відповідної діяльності [1, с. 95]. Внесення відповідних змін до Положення про Міністерство юстиції України є доцільним і необхідним кроком для усунення виявленої прогалини.

Висновки

Міністерство юстиції України є основним суб'єктом обов'язкової антикорупційної експертизи в публічному адмініструванні, відповідальним за перевірку проєктів нормативно-правових актів, що подаються на розгляд Кабінету Міністрів, а також актів, що підлягають державній реєстрації.

Чинне законодавство містить прогалину щодо закріплення антикорупційних повноважень Мін'юсту на рівні Положення про Мін'юст, що потребує усунення шляхом прямого нормативного закріплення.

Методологія проведення антикорупційної експертизи Мін'юсту потребує актуалізації у частині розширення системи корупціогенних факторів і підвищення детальності вимог до змісту експертних висновків.

Список використаних джерел

1. Гаращук В.М., Мухатаєв А.О. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні: монографія. Харків: Право, 2010. 144 с.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text (дата звернення: 15.04.2026).
3. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи: наказ Міністерства юстиції України від 24 квітня 2017 року № 1395/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1395323-17#Text (дата звернення: 15.04.2026).
4. Лисенко М.О. Антикорупційна експертиза нормативно-правових актів як засіб забезпечення законності в правотворчій діяльності органів виконавчої влади. Держава і право. Вип. 66. С. 125-133.